

Geen grijze wolken in Frankfurt

Een impressie van een aangename, informatieve, gemütliche en inspirerende studiereis naar Frankfurt....

17-19 november 2013

Enkele feiten op een rij:

Duitsland heeft 1,5 miljoen ouderen en dit aantal stijgt naar 3,6 miljoen in 2030. Frankfurt heeft 692.000 inwoners. Dit aantal groeit naar 720.000 in 2030. Het Frankfurter Verband is de grootste zorgorganisatie in Frankfurt met zeven verpleeghuizen (niet 1 op 1 te vergelijken met Nederlandse multidisciplinaire verpleeghuizen), vier locaties voor dagopvang, thuiszorg, ontmoetings- en servicecentra, internetcafé's. De organisatie richt zich sterk op het aanbieden van voorzieningen voordat er (intramurale) zorg nodig is. Er werken 1500 mensen, er wonen 1000 ouderen in de huizen en er komen 12.000 ouderen naar de servicecentra. De levensverwachting in Duitsland voor vrouwen ligt op 82,7 jaar en voor mannen 77,7 jaar. Mensen van 65 jaar leven nog 17,5 jaar (mannen) of 20,7 jaar (vrouwen).

Het Duitse model: het werkt maar is niet ideaal

'Niemand is er blij mee, maar het werkt', aldus Olaf Höwer, locatiedirecteur van één van de verpleeghuizen van het Frankfurter verband over het Duitse model van ouderenzorg. Duitsland heeft een mix van publiek-private financiering. Er is de gezondheidsverzekering (met gratis ziekenhuiszorg, check-ups, medicijnen, gezondheidsvoorlichting) en een verzekering voor langdurige zorg.. Ook in Duitsland is het overheidsbeleid gericht op het zo lang mogelijk thuis laten wonen van mensen. Er zijn vier niveaus wat betreft indicaties, die gesteld worden door de medewerkers van de zorgverzekeraar. Bijzonder is dat dementie niet wordt meegenomen, maar alleen zaken als mobiliteit, lichamelijk functioneren, voeding. Wanneer ouderen zelf de kosten van zorg niet kunnen betalen, zijn de kinderen aan zet. Wanneer er geen geld is bij de oudere zelf of de familie dan springt de gemeente bij. Het is wel de bedoeling dat je je eigen vermogen (ook je eigen huis!) eerst opmaakt voordat de overheid bijspringt.

In de verpleeghuizen werken verpleegkundigen (meer gericht op 'cure') en verzorgenden (meer gericht op 'care'). De helft van het personeel heeft geen opleiding. Dat is toegestaan. Er is één verpleegkundige beschikbaar voor 3,4 bewoners.'Als je een boek schrijft over slechte zorg in verpleeghuizen, dan ben je meteen rijk', aldus Olaf. Ook Duitse media is dol op zorgschandalen en ook in Duitsland vergroten kranten de incidenten uit. Er zijn veel thuiszorgorganisaties momenteel actief, vooral hele kleine, maar ze komen en gaan. Behandelaars, zoals ergotherapeuten en fysiotherapeuten en andere revalidatiezorg vindt niet in het verpleeghuis plaats. Dat is in Nederland wel het geval. Bewoners die ergotherapie of iets dergelijks nodig hebben, moeten dat buiten de muren zoeken. Het personeel van het verpleeghuis helpt wel mee en probeert hen dan naar het huis te laten komen voor de

noodzakelijke behandelingen. De kwaliteit van de Duitse zorg is hoog, aldus Olaf, maar meer personeel is wel welkom.

De droom van Frederic

Frédéric Lauscher, directeur van het Frankfurter Verband droomt van virtuele verpleeghuizen. Wat hem betreft worden alle verpleeghuizen afgeschaft. En volgens hem is dat mogelijk in de nabije toekomst! Hoewel er wel verpleeghuizen nodig zullen blijven voor kortdurende zorg. 'Negentig procent van de mensen wil niet in een verpleeghuis wonen,' zegt hij. 'Onze toekomstige ouderen zijn de Mick Jagers. Ze zijn zelfbewust en willen zelf dingen bepalen en regelen. Zij verhuizen helemaal niet graag naar intramurale settings. Frédéric is geïnspireerd geraakt door een programma die hij in Amerika heeft leren kennen: het PACE programma. Dit programma richt zich op All-inclusive Care for the Elderly. Een persoonlijk health care team zorgt samen met familie en andere betrokkenen voor de oudere, die dan natuurlijk helemaal centraal staat. Zij ontwikkelen samen voorzieningen op maat. Het programma is ingevoerd om kosten te besparen, maar uiteindelijk is het duurder omdat de levensverwachting van ouderen toeneemt....PACE werkt dus wel goed!

Een voordeel van een verpleeghuis is dat mensen geclusterd bij elkaar wonen en er makkelijk zorg gegeven kan worden aan een grotere groep mensen. Als een bewoner hulp nodig heeft en op een alarmknopje drukt, duurt het ongeveer 5 minuten gemiddeld voordat het verzorgende personeel bij de oudere is. Als je deze vijf minuten als uitgangspunt neemt en kijkt hoeveel mensen er op 5 minuten afstand in de wijk wonen vanaf een bepaald punt af, dan zijn dat er wel 1000. Vanuit een centraal punt kunnen mensen dan zorg leveren aan thuiswonende ouderen. De kosten voor een bewoner in een verpleeghuis per maand zijn ongeveer 4000 euro. Daar krijg je tussen de 30-45 minuten per dag zorg voor. De rest van de kosten gaat op aan onder andere het onderhoud van het gebouw, eten en drinken en schoonmaakkosten. Frédéric is in onderhandeling met de zorgverzekeraar om tot een goede prijs te komen voor dit idee van zorg verlenen in de wijk vanaf het centrale punt. Dat is nog even lastig om te bepalen. Verder is het probleem dat het personeel die in een verpleeghuis werken geen zorg buiten de muren mag leveren. Als deze obstakels overwonnen zijn, dan kan zijn idee uitgevoerd worden. Hij heeft al wat medestanders, maar ook flink wat mensen die er minder lovend over zijn.

Natuurlijk is het wel belangrijk om in de wijk voorzieningen te creëren waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. En in hoeverre een oudere met dementie heel lang alleen kan wonen, is nog wel een issue. Er zijn daarom plannen om de wijk dementievriendelijk in te richten. Ook is Frédéric gestart met 'network new neighbourhoods', om burenhulp, buurtinitiatieven te stimuleren. Net als in Nederland zoekt hij naar een nieuw samenspel tussen professionele zorg, informele zorg, lokale overheid en de bewoners/ouderen zelf.

Dagelijkse portie 'van betekenis zijn'

Het is, in het licht van de toekomst waarbij mensen nog langer thuis blijven wonen, van groot belang dat centra als Sozialzentrum Marbachweg in wijken aanwezig zijn. Inge Bervoets en Gabrielle Muller laten ons zien hoe dergelijke centra functioneren. Er zijn bij het centrum seniorenwoningen voor 60plussers gebouwd. Huurders ondertekenen een hulpverleningsverdrag. Hier staat in dat zij advies krijgen, huisbezoeken, ondersteuning bij

contacten met officiële diensten enzovoort. De aanwezige ontmoetings- en servicentra leveren cursussen, maaltijden, koffieochtenden enzovoort. Verder doen zij in samenwerking met andere organisaties veel projecten zoals het inrichten van een dementie-vriendelijke wijk, huiswerkprojecten waarbij ouderen jongeren ondersteunen, er is een variatie op het Van Harte Restaurant, er zijn bezoeken diensten en burendprojecten om het contact tussen huurders te bevorderen. Sozialcentrum Marbach bestaat sinds 1974 en is gericht op participatie en integratie. Een beperkt aantal professionele medewerkers ondersteunt vrijwilligers, bieden geheugentraining, buurtbarbecues, bezoeken diensten. De gemeente subsidieert het centrum grotendeels. Hun slogan is: om je goed te voelen, heeft ieder behoefte aan een dagelijks portie om van betekenis zijn voor anderen.

Mike Schubert, directeur van het fitness centrum voor ouderen laat ons zien dat laagdrempelige centra als die van hem goed werken. Het centrum ligt bij de seniorenwoningen, bij woningen voor mensen met een beperking en schuin tegenover het verpleeghuis. In het centrum is een klein zwembad, een fysiotherapeut, ergotherapeut aanwezig. Mensen kunnen voor weinig geld sporten onder professionele begeleiding. Per maand kunnen zij opzeggen in tegenstelling tot veel dure abonnementen van de sportschool. De sfeer is toegankelijk, aangenaam en aantrekkelijk voor ouderen. Zij kunnen elkaar ontmoeten en nog wat drinken met elkaar. Vlakbij het fitness centrum ligt een supermarkt, gerund door mensen met een beperking.

Du bist dort zuhause wo sich dein Herz daheim fühlt'

In het Julie Roger huis, genoemd naar de eerste bestuurder van het Frankfurter verband, hangt een huiselijke sfeer. Er wonen vooral mensen met dementie. Bijzonder is de inrichting: de markante, excentrieke locatie-directeur Armin Blum speurt op internet naar meubels en spulletjes uit de jaren 30 en 50 en reist stad en land af om deze op te halen. Hij heeft oog voor details en heeft de stijl door het hele huis consequent doorgevoerd. Maar wat het huis vooral heel prettig maakt, is de bejegening van de bewoners. In het huis werken vooral mensen die écht menselijk zijn. Dat is belangrijker dan opleiding of ervaring. De visie van het huis rond zorg voor mensen met dementie is erop gericht om hen emotionele stabiliteit te geven. De biografie van iemand is erg belangrijk volgens Armin. Het personeel houdt rekening met iemands zijn levensloop (vooral de eerste 30 jaar zijn belangrijk en vormend!) . Zij laten mensen doen wat zij altijd graag deden, sluiten aan bij de interesses van iemand. Iets te doen hebben, zingeving staat voorop. In dit huis zie je het gebeuren en voel je het. Dus de theorie wordt goed in praktijk gebracht. Er is wel wat creativiteit voor nodig om het smaakvol ingerichte maar overvolle huis inspectieproof te krijgen. Maar het lukt Armin altijd....

Ute Bychowski en Khalid Azdoufal vertellen ons over interculturele zorg. Is zorg voor mensen met een andere culturele achtergrond anders? Misschien! Belangrijk is te checken of het personeel/management van een verpleeghuis om kan gaan met mensen met dementie, met de behoeften en wensen van oudere migranten; met verschillende talen; met "standaard"zorg. Als je op één van deze vragen 'nee' antwoordt, is het hoog tijd om veranderingen door te voeren! Verder is het belangrijk om vanuit de oudere zelf te vertrekken. Wat heeft iemand nodig? Wat is zijn/haar behoefte en wens? Samen met de familie en de oudere zelf kunnen verzorgenden de juiste zorg bieden.

Geen zwarte wolken in de lucht

Petra Franke van de afdeling sociale zaken bij de gemeente Frankfurt vertelt dat Frankfurt de vijfde stad van Duitsland is. In 2030 zullen zo'n 19.600 mensen zorg nodig hebben. Maar per wijk zal dit verschillen. Sommige wijken zijn meer vergrijsd dan andere wijken. Het aantal een-persoonshuishoudens groeit. Mensen komen pas in een laat stadium in een verpleeghuis terecht. Er ontstaan volgens Petra langzamerhand meer alternatieve woonvormen. De gemeente stimuleert via een speciaal programma de verbetering van de zorg voor mensen met dementie. Verder heeft de gemeente in de negen verschillende delen van Frankfurt forums van ouderen gestart om zo te horen wat de wensen zijn en aan welke oplossingen zij denken. Ouderen gaven aan dat zij lang zelfstandig thuis willen wonen. Zij maken zich grote zorgen over de betaalbaarheid van de woningen en ook over hun gezondheid. Wie zorgt er voor hen als het nodig is? De woonomgeving vinden zij ook erg belangrijk. Ouderen bleken veel ideeën te hebben om de wijk leefbaar te houden, zoals het plaatsen van bankjes en verbetering van de toegankelijkheid het openbaar vervoer. Ook wilde zij graag een handje meehelpen in de buurt. Dat geldt ook voor jongeren overigens. Via het programma Aktiv nachbarschaft ondersteunen speciale kwartiermakers groepen vrijwilligers, de kerk, huiswerkbegeleiders enzovoort. Jaarlijks organiseert de gemeente een week voor ouderen met een divers aanbod aan activiteiten. Ook zijn er contacten tussen jongeren en ouderen, zoals projecten waarbij je grootouders kan 'inhuren', als je zelf geen ouders hebt en je graag een opa en oma voor je kleinkind wil. Petra ziet vergrijzing als een kans voor de stad en zeker niet als grijze wolken in de lucht. Frankfurt heeft een uitwisseling met Krakau en München en is zeker geïnteresseerd in een uitwisseling met de gemeente Den Haag. Dat is wederzijds!

Meltem Baskaya en Masrtin Credé vormen samen het managementteam van het Victor Gollancz haus. Dit huis huisvest 123 ouderen, bestaat uit 10 afdelingen waarvan 1 speciaal voor oudere migranten is ingericht. De interculturele unit heeft Turkse bewoners, een Afghaanse, twee Oostenrijkse, Italiaanse, Spaanse, Griekse en twee uit Eritrea. Een bonte mix van allerlei culturen dus! De leeftijd van deze bewoners ligt gemiddeld genomen een stuk lager. Voor zover bekend is dit het eerste huis in heel Duitsland met zo'n speciale vleugel voor oudere migranten. In Berlijn is ooit een huis voor Turkse ouderen opgericht maar dat is mislukt. Het huis was veel te groot en er was onvoldoende draagvlak. Langzamerhand beginnen er wel initiatieven vanuit de groep zelf te komen. Mondjesmaat nog. Ze missen een gesprekspartner, een organisatie die hen steunt.

We doen het zo gek nog niet in dit kikkerlandje!

Wat ons opviel in Frankfurt (naast de gedrevenheid, de gastvrijheid en de tijd die het Frankfurter Verband voor ons heeft uitgetrokken) is dat familie een minder grote rol speelt in de verpleeghuizen dan in Nederland. Er zijn overeenkomsten zoals de bureaucratie en de vergrijzing en het langer zelfstandig thuis blijven wonen, het leunen op de buurt. Maar ook verschillen, zoals de rol van behandelaars. In Duitsland zijn deze niet in het verpleeghuis zelf aanwezig. De grote nadruk die het Frankfurter Verband in haar beleid legt op welbevinden in plaats van op zorg viel ons op. Frédéric was op zijn beurt weer verrast over het project 'Doodgaan in Den Haag' wat vanuit de gemeente wordt gedaan. Dat zou hij graag invoeren in Frankfurt. Tussen de deelnemers van deze reis vond ook heel wat uitwisseling plaats. Zo'n

studiereis levert altijd wat op. Nieuwe inzichten, leuke contacten, goede gesprekken , mooie tips. En ook de bevestiging dat we het in Nederland niet zo gek doen! De kwaliteit van de zorg ligt hoog bij ons, de innovatie is nog volop aanwezig. Op het gebied van interculturalisatie lopen we erg voor op de rest van de landen in Europa. Het kan altijd beter, natuurlijk. Zo lang je maar je visie verbindt met mensen. Daar doen we het per slot van rekening voor!

Yvonne Witter

20 november 2013

p.s. Diverse tips van reisgenoten:

Van Roos:

Prachtige film over dementie:

<http://www.filmfestivalrotterdam.com/nl/films/vergiss-mein-nicht/>

Onderzoek (Europees) naar mensen met dementie en mantelzorg:

<http://www.maastrichtuniversity.nl/web/Main1/SiteWide/SiteWide11/VanThuisNaarHetVerpleeghuisInEuropa.htm>

<http://www.academischewerkplaatsouderenzorg.nl/sites/academischewerkplaatsouderenzorg.nl/files/bijlages/Nederlandse%20mantelzorg%20niet%20overbelast%20-%20Dagblad%20De%20Limburger%20-%202013nov2013.pdf>

Van Thijs:

<http://www.bluezones.com/>

<http://nos.nl/artikel/569768-van-schaap-tot-trui-op-noorse-tv.html>

Van Jan:

Amerikaan (John Zeisel) met veel kennis over woningaanpassingen gezien vanuit blik van mensen met dementie:

<http://www.imstillhere.org/>

<http://www.thehearth.org/johnzeiselbio.html>

Van Yvonne:

Magazine over burgerinitiatieven Lokale kracht:

<http://www.kcwz.nl/actueel/specials/magazine-lokale-kracht>

Filmfestival op 11 december ism ActiZ Het Nieuwe Ouder Worden, zie:

<http://www.hetnieuweouderworden.nu/bijeenkomsten/filmfestival-eindhoven>

Virtuele verpleeghuis:

<http://www.skipt.nl/actueel/id13862-virtuele-zorg-vervangt-wankelend-bejaardenhuis.html>

<http://www.virtueelverzorgingshuis.nl/>

<http://www.architectureinhealth.nl/AIH/pdf/AiH%20Virtuele%20verpleeghuis%20V1-1.pdf>

(alweer wat ouder artikeltje)

Over European Network on Intercultural Elderly Care (ENIEC): www.eniec.eu